

POLSKA NIELEGALNA

**NIEZALEŻNE ŻYCIE SPOŁECZNO-POLITYCZNE W POLSCE
W LATACH 1976-1980**

**TORUŃ 2005
BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA**

1. The first part of the document is a list of names and addresses.

2. The second part of the document is a list of names and addresses.

3. The third part of the document is a list of names and addresses.

POLSKA NIELEGALNA

NIEZALEŻNE ŻYCIE SPOŁECZNO-POLITYCZNE W POLSCE W LATACH 1976-1980

Nie wiemy jak wiele niezależnych od cenzury programów politycznych, apeli, oświadczeń, „listów otwartych” itp. dokumentów pojawiło się w Polsce przed Sierpniem 1980 roku i jaki miały zakres oddziaływania. Nie wiemy ile działało „nielegalnych” organizacji, partii politycznych, „porozumień”, klubów, „komitetów”, wydawnictw, związków, stowarzyszeń itp., i ile osób funkcjonowało w ich strukturach poza oficjalnym peerelowskim życiem polityczno-społecznym w tym okresie. Nawet zbiory Ośrodka „Karta” nie są kompletne. Możemy jednak w przybliżeniu mówić o kilkudziesięciu organizacjach, tyluż oficynach wydawniczych, o ponad 50 tytułach czasopism i biuletynów, wydawanych nierzadko w nakładach wielu tysięcy egzemplarzy, i o ponad 200 tytułach książek i broszur.

Z okazji 25-lecia powstania „Solidarności” Biblioteka Uniwersytecka przygotowała wystawę prezentującą materialne świadectwa niezależnego życia społeczno-politycznego i kulturalnego w Polsce w latach 1976-1980, tj. w okresie poprzedzającym wydarzenia z sierpnia 1980 roku. Wystawa ukazuje działalność ugrupowań i partii politycznych – począwszy od pierwszego wystąpienia Polskiego Porozumienia Niepodległościowego z maja 1976; poprzez działalność Komitetu Obrony Robotników i Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela – dorobek niezależnych oficyn wydawniczych; nielegalne czasopisma wydawane poza cenzurą; działalność niezależnej biblioteki w Toruniu; powstanie organizacji zawodowych i represje wobec ich działaczy; pierwsze ulotki i biuletyny Wolnych Związków Zawodowych oraz działalność studenckich, niezależnych od władzy komunistycznej, organizacji, klubów i stowarzyszeń.

Poniżej najważniejsze wydarzenia „nielegalnej Polski” w porządku chronologicznym:

PPN – Polskie Porozumienie Niepodległościowe, pierwsza niezależna od władzy tajna organizacja polityczna w Polsce. Powstała na początku 1976 roku z inicjatywy Zdzisława Najdera, któremu pomogli w tworzeniu programu: **Wojciech Karpiński, Jan Olszewski, Jan Zarański, Andrzej Kijowski i Jan Józef Szczepański**. Program PPN – pierwszy dokument programowy niezależnej opozycji politycznej w Polsce ukazał się w maju 1976 roku w „Tygodniu Polskim” w Londynie, a wkrótce po tym w Polsce. Ukazało się 50 opracowań PPN, ostatnia „Polska - Ukraina” wydrukowane zostało w listopadzie 1981 r.

W sierpniu 1976 roku ukazał się na powielaczu anonimowy dokument autorstwa **Leszka Moczulskiego** (główny autor) i **Andrzeja Czumy** pt. „Program 44”. Była to wyrażona w 44 punktach deklaracja zmian ustroju, w tym zmian sytemu organizacji i sprawowania władzy, systemu organizacji prawnej, życia społeczno-politycznego i życia gospodarczego. Leszek Moczulski wejdzie kilka miesięcy później w skład grupy tworzącej Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO).

KOR – 23 września 1976 przesłany został do sejmu „Apel do społeczeństwa i władz PRL” informujący o powstaniu **Komitetu Obrony Robotników**. List przewodni podpisali: **Jerzy Andrzejewski, Stanisław Barańczak, Ludwik Cohn, Jacek Kuroń, Edward Lipiński, Jan Józef Lipski, Antoni Macierewicz, Piotr Naimski, Antoni Pajdak, Józef Rybicki, Aniela Steinsbergowa, Adam Szczypiorski, ks. Jan Zieja, Wojciech Ziemiński**. Z czasem do KOR przystąpili m.in: **Seweryn Blumsztajn, Bogdan Borsewicz, Andrzej Celiński, Mirosław Chojecki, Stefan Kaczorowski, Jan Lityński, Adam Michnik, Jerzy Ficowski, Jan Kielanowski, Anna Kowalska, Halina Mikołajska, Zbigniew Romaszewski, Henryk Wujec**. 9 maja 1977 roku powołane zostało **Biuro Interwencyjne KOR** jako struktura organizacji, prowadzone przez **Zbigniewa i Zofię Romaszewskich**. W działalności biura brali udział między innymi: **Jarosław Kaczyński, Jan Kelus, J. Kuroń, J. J. Lipski, J. Lityński**. 11 października 1977 r. została powołana **Rada Funduszu Samoobrony Społecznej KOR** w składzie **J. J. Lipski, J. Kielanowski, E. Lipiński, H. Mikołajska, J. Rybicki, Waclaw Zawadzki, ks. J. Zieja**. KOR uległ samorozwiązaniu 28 września 1981 r.

29 września 1976 roku ukazał się pierwszy numer „Komunikatu” **Komitetu Obrony Robotników**. Komunikaty ukazywały się mniej więcej raz w miesiącu. Zawierały teksty oświadczeń wydawanych przez KOR, informacje z regionów kraju, informacje o represjach. Stałym elementem „Komunikatu” była lista członków KOR (potem Komitet Samoobrony Społecznej KOR) z adresami i telefonami. Do końca 1980 r. wydano 46 numerów. Część „Komunikatu” ukazała się w jednej zszywce z „Biuletynem Informacyjnym”.

30 września 1976 roku ukazał się pierwszy numer „Biuletynu Informacyjnego” - pisma związanego z KOR (od września 1977 r. KSS KOR). „Biuletyn”, pierwotnie przepisywany na maszynie, potem, od numeru 7, na powielaczu, ukazywał się do jesieni 1980 r. Wydano 41 numerów. W piśmie informowano o łamaniu prawa w PRL, o akcjach

KOR oraz represjach władz, publikowano dokumenty i oświadczenia ruchu związkowego i studenckiego. Pismo redagowane było przez **Seweryna Blumsztajna, Jana Lityńskiego i Annę Kowalską**.

We wrześniu 1976 roku ukazał się pierwszy numer pisma „U progu”, wydawanego w Warszawie w l. 1976-1978. Pismo związane od 1977 r. z tajnym Nurtem Niepodległościowym (NN powstał 12 marca 1977 r., przyjął deklarację „U progu”). Miało charakter informacyjny. Wydano 16 numerów.

25 marca 1977 roku powstał **Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO)**. Pierwszym aktem był apel „Do społeczeństwa polskiego”, informujący o powstaniu. Podpisany został przez generała **Mieczysława Borutę-Spiechowicza, Andrzeja Czumę, Karola Głogowskiego, Kazimierza Janusza, Stefana Kaczorowskiego, Leszka Moczulskiego, Marka Myszkiwicza, Antoniego Pajdaka, ks. Bogdana Papiernika, Zbigniewa Sekulskiego, Zbigniewa Siemińskiego, Bogumiła Studzińskiego, Piotra Typiaka, ks. Ludwika Wiśniewskiego, Adama Wojciechowskiego, Andrzeja Woźnickiego, ks. Jana Ziębę, Wojciecha Ziemińskiego**. Ruch odwoływał się do Paktów Praw Człowieka, historii Polski, oraz Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w Helsinkach. ROPCiO działało w oparciu o **Punkty Konsultacyjno-Informacyjne**, które funkcjonowały w **Bydgoszczy, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Przemyślu, Szczecinie i Warszawie**, oraz **Kluby Swobodnej Dyskusji w Gdańsku, Lublinie i Łodzi**. Wśród uczestników Klubu byli: **L. Moczulski, Bohdan Cywiński, Andrzej Ostoja-Owsiany**. W skład **Rady Finansowej ROPCiO** (powstała 10 czerwca 1978 r.) wchodził, między innymi, **S. Kaczorowski, Marian Pilka i W. Ziemiński**. W tym samym dniu powstała **Rada Konsultacyjna ROPCiO: Benedykt Czuma, S. Kaczorowski, M. Pilka i Józef Świtoń**. **Rada Rzeczników ROPCiO** powstała 18-19 listopada 1978 r. i składała się, między innymi, z **Krzysztofa Gąsiorowskiego, Aleksandra Halla, L. Moczulskiego**. 10 grudnia 1978 r. powstała założona przez odłam Leszka Moczulskiego **Rada Finansowa Funduszu Praw Człowieka**, w której skład wchodził, między innymi **L. Moczulski**. W tym samym dniu powstała **Rada Sygnatariuszy ROPCiO**, składająca się, między innymi, z **gen. M. Boruty-Spiechowicza, A. Czumy, S. Kaczorowskiego, W. Ziemińskiego, M. Pilki, K. Świtonia**.

30 kwietnia 1977 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer „Opinii” związanej z ROPCiO. Wydawane w latach 1977-1981 ukazały się 54 numery. Wydawcą było Wydawnictwo Polskie, a od numeru 9 (17) z września 1978 r. Wydawnictwo im. Konstytucji 3 Maja. Pisali w niej, między innymi, **L. Moczulski, W. Ziemiński i A. Czuma**. W „Opinii” zamieszczano oświadczenia i deklaracje ROPCiO, a także adresy punktów konsultacyjnych, informacje o działaniach opozycji w Polsce i krajach Europy Środkowo-Wschodniej, doniesienia o przypadkach łamania prawa. 4 października 1977 r. ukazała się pierwsza pozycja „**Biblioteki Opinii**” zawierająca pełny tekst Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ, Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka oraz fragmenty Aktu Końcowego KBWE w Helsinkach.

W kwietniu 1977 roku ukazał się w Lublinie pierwszy numer niezależnego kwartalnika literackiego „Zapis”. Pismo związane ze środowiskiem korowskim. Pierwszy numer sygnowała **Nieocenzurowana Oficyna Wydawnicza**. Wychodziło w latach 1977-

1981 (18 numerów). Wszystkie numery były przedrukowywane w Londynie. Wcześniej, pierwszy numer ukazał się w Warszawie, w formie maszynopisu, w 8 egzemplarzach, następnie wydano go w formie druku powielaczowego. Od numeru 2 /1978 r. pismo ukazywało się w maszynopisie i w druku powielaczowym. Początkowo kwartalnik miał zawierać teksty odrzucone przez cenzurę i wydane pod wspólnym tytułem „Teki”, jednak przeważała koncepcja wydawania ich w piśmie periodycznym z ciągłą numeracją, pod nazwą „Zapis”. Pisali w nim, między innymi, **Jerzy Andrzejewski**, **Stanisław Barańczak**, **Jacek Bocheński**, **Kazimierz Brandys**, **Tomasz Burek**, **Anna Chmielewska**, **Andrzej Drawicz**, **Jerzy Ficowski**, **Ryszard Krynicki**, **Adam Michnik**, **Kazimierz Orłoś**, **Wiktor Woroszyński**. Z czasem w „Zapisie” ukazywały się również utwory, których nie kierowano wcześniej do oficjalnych wydawnictw.

W kwietniu 1977 roku ukazał się pierwszy numer „Aktualności Życia Publicznego”, łódzkiego dodatku do wydawanego w Warszawie „Biuletynu Informacyjnego”. Pismo powołało i redagowało środowisko łódzkich działaczy KOR. Od drugiego numeru, który wyszedł w lipcu 1977 r., pismo usamodzielniało się i wychodziło jako „Kronika Łódzka”. „Kronika” poświęcała uwagę głównie inicjatywom opozycji łódzkiej, takim jak związany z KOR Niezależny Klub Dyskusyjny czy z ROPCiO Klub Swobodnej Dyskusji oraz represjom wobec działaczy łódzkiej opozycji. Wyszło 4 numery. Ostatni w marcu 1978 r.

Na przełomie lipca i sierpnia 1977 roku w Lublinie, w środowisku późniejszych „Spotkań”, powstała **Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWA** (kontynuacja Nieocenzurowanej Oficyny Wydawniczej powstałej na przełomie 1976/1977 roku z inspiracji **Janusa Krupskiego**, **A. Macierewicza** i **Mirosława Chojeckiego**). Program NOWej ustalali w pierwszym okresie działalności **M. Chojecki**, **Konrad Bieliński** i **Grzegorz Boguta**. Trzeci numer „Zapisu” był pierwszą publikacją sygnowaną przez NOWĄ. Deklarację programową NOWEJ po raz pierwszy dołączono do „Pochodzenia systemu” Marka Tarniewskiego (Jakuba Karpińskiego). NOWA szybko stała się największym wydawnictwem działającym poza zasięgiem cenzury; wydawała 25 książek rocznie. Wydawnictwo opublikowało m. in. „Księgę zapisów cenzury GUKPPiW”, „Nierzeczywistość” Kazimierza Brandysa, „Miazgę” Jerzego Andrzejewskiego, „Kompleks polski” i „Małą Apokalipsę” Tadeusza Konwickiego, „Rozważania o wojnie domowej” Pawła Jasienicy, „Wielki strach” Juliana Strykowski, zbiory wierszy Stanisława Barańczaka, Jerzego Ficowskiego, Wiktora Woroszyńskiego, Czesława Miłosza, utwory Witolda Gombrowicza, a także literaturę obcą: Josifa Brodskiego, Güntera Grassa, Bohumila Hrabala, Osipa Mendelsztama. NOWA była też wydawcą „Zapisu”, „Pulsu”, Krytyki”, wykładów i zeszytów Towarzystwa Kursów Naukowych (TKN).

Studenckie Komitety Solidarności – powstawały w latach 1977-1979 r. pod wpływem KOR-u i ROPCiO. Krakowski komitet powstał 15 maja 1977 r., a w jego skład wchodził, między innymi, **Bogusław Sonik** i **Bronisław Wildstein**. W gdańskim komitecie, który powstał 5 listopada 1977 r., działali, między innymi: **Aleksander Hall**, **Arkadiusz Rybicki**, **Dariusz Kobzdej**, **Grzegorz Grzelak**, **Andrzej Słomiński**, **Mirosław Rybicki**, **Krzysztof Wyszkowski**. Poznański komitet powstał na początku roku akademickiego 1977/1978, a jego inspiratorem był **Stanisław Barańczak**. Członkiem

komitetu był **Jan Kielanowski**. W Warszawie, członkami SKS-u byli, między innymi, **Jan Cywiński, Ludwik Dorn, Stefan Kawalec, Maciej Grzywaczewski**. Wrocławski SKS powstał 14 grudnia 1977 r.

W **czerwcu 1977 roku** powstało w Warszawie **Wydawnictwo im. Konstytucji 3 Maja**. Przez pewien czas związane z ROPCiO, wydawało „Opinię”, oprócz tego niezależne od ROPCiO pisma „Przegląd” i „Aspekt”. Było także wydawcą pisma Ruchu Młodej Polski „Bratniak”. (Współpracowało z wieloma ugrupowaniami opozycji, w tym z KOR.) Łącznie opublikowało około 70 pozycji. Pierwszą książką opublikowaną przez Wydawnictwo im. Konstytucji 3 Maja była publikacja historyczna „Największy sojusznik Hitlera” Aleksandra Bregmana.

W **lipcu 1977 roku** ukazał się pierwszy numer kwartalnika politycznego „Postęp”, wydawanego w Warszawie przez działaczy chłopskich. Po wprowadzeniu stanu wojennego pismo przestało się ukazywać.

W **wrześniu 1977 roku** ukazał się w Warszawie pierwszy numer dwutygodnika „Robotnik” wydawanego poza cenzurą przez środowisko KOR-u oraz niezależnych działaczy robotniczych z różnych regionów kraju (Radom, Grudziądz, Wybrzeże, Śląsk). „Robotnik” ukazywał się do grudnia 1981 r. (80 numerów), nazwą nawiązywał do historycznego organu Polskiej Partii Socjalistycznej. Pismo ukazywało się w kilkudziesięciu tysiącach egzemplarzy. Na łamach „Robotnika” opublikowano Kartę Praw Robotniczych. Wśród autorów byli: **B. Borusewicz, Leopold Gierek, J. Lityński, A. Michnik, Marek Nowakowski, Wojciech Onyszkiewicz, Stefan Kawalec, Henryk Wujec, Wiktor Woroszyński, Edmund Zadrożyński i Witold Łuczywo**.

1 **października 1977 roku** ukazał się w Gdańsku pierwszy numer pisma młodych „Bratniak”. Pismo nawiązywało do tradycji Narodowej Demokracji. Od 1979 r. związane z Ruchem Młodej Polski. W latach 1977-1981 wydano 30 numerów. Drukowane w Gdańsku przez Wydawnictwo Polskie, następnie przy współpracy warszawskiego Wydawnictwa im. Konstytucji 3 Maja; od numeru 18/79 przez Wydawnictwo Młoda Polska (związane z RMP, powstałe w 1979 r.). „Bratniak” łączył problematykę niezależnego ruchu studenckiego z problematyką historyczną i ideową. Twórcami pisma byli: **Aleksander Hall i Marian Piłka**.

W **październiku 1977 roku** ukazał się w Warszawie pierwszy numer nieregularnego kwartalnika literackiego „Puls” – wydawanego poza cenzurą, związanego ze środowiskiem KOR-u. (Większość redaktorów, wraz z redaktorem naczelnym **Jackiem Bierezinem**, mieszkała w Łodzi). Do wprowadzenia stanu wojennego wydano 12 numerów. Od numeru 14 pismo było drukowane w Londynie. Pismo „Puls”, w przeciwieństwie do „Zapisu”, nie nastawiało się na teksty odrzucone przez cenzurę, ale na teksty napisane bezpośrednio dla podziemia. „Puls” reprezentował środowisko młodych pisarzy.

W **październiku 1977 roku** ukazał się pierwszy numer niezależnego miesięcznika społeczno-politycznego opozycji politycznej – „Głos”. Pismo związane z grupą w KOR wywodzącą się z „Czarnej Jedyńki” (1 Warszawska Drużyna Harcerska im. Romualda Traugutta). Pisali w nim **J. Kuroń, A. Macierewicz, J. J. Lipski, Z. Romaszewski, P. Naimski, Marek Tarniewski (J. Karpiński), L. Dorn**. Wydawcą było

Wydawnictwo GŁOS (od numeru 3). Redaktorem „Głosu” był **Antoni Macierewicz**. Wydawnictwo GŁOS początkowo istniało jako „**Biblioteka Głosu**”. Od 1977 do grudnia 1981 r. wydało 40 tytułów książek i broszur.

W **październiku 1977 roku** ukazał się pierwszy numer niezależnego pisma młodych katolików - „**Spotkania**”, Lublin - Kraków - Warszawa. Pismo założone zostało przez grupę studentów i absolwentów KUL. Od 1978 r. wydawnictwo Editions Spotkania w Paryżu publikowało reedycję „Spotkań”. Obok pisma istniało też wydawnictwo „**Biblioteka Spotkań**”, w ramach której wydano m.in. „Wspomnienia z Kazachstanu” Władysława Bukowińskiego, „Wspomnienia Starobielskie” Józefa Czapskiego.

W **październiku 1977 roku** ukazał się pierwszy numer pisma studenckiego - „**Indeks**”, wydawanego do roku 1979 w Warszawie, potem w Krakowie (wydano 8 numerów.) Pismo założone i redagowane przez działaczy studenckich komitetów solidarności (SKS) głównie z Warszawy i Krakowa. W piśmie zamieszczano relacje z działań niezależnego ruchu studenckiego, informowano o działalności KSS KOR i Towarzystwa Kursów Naukowych.

12 listopada 1977 roku ukazał się pierwszy numer „**Biuletynu Studenckiego Komitetu Solidarności**” w Warszawie. Pismo, skierowane do studentów i pracowników naukowych, zawierało głównie informacje na tematy związane z tym środowiskiem. Systematycznie poruszano problematykę samokształceniową. Pismo ukazywało się do 1979 r.

Biblioteka „Agory” - wydawnictwo i seria wydawnicza powstałe we Wrocławiu w **listopadzie 1977 roku** z inicjatywy **Lothara Herbsta**, w reakcji na odmowę wznowienia przez władze Uniwersytetu Wrocławskiego czasopisma „Agora” (1964-1969). W latach 1977-1981 opublikowało 24 książki poetyckie i eseistykę młodych autorów, w tym: **L. Herbsta, Mariana Bociana, Józefa Brody, Leszka Szarugi, Stanisława Beresia, Stanisława Stabro, Antoniego Pawlaka**. Pierwszym tomem była „Rdza na trąbce” L. Herbsta. Książki drukowane były przez **Kooperatywę Wydawniczą „Wyzwolenie”**.

25 grudnia 1977 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer pisma „**Gospodarz**”. Pismo związane z ROPCiO, skierowane do rolników indywidualnych, broniło interesów gospodarki chłopskiej. Wydawcą było Wydawnictwo Polskie, następnie Wydawnictwo im. Konstytucji 3 Maja. W latach 1977-1981 ukazało się ponad 40 numerów pisma.

W **1977 r.** ukazał się pierwszy numer pisma o charakterze niepodległościowym „**Opinia Krakowska**”, związanego z ROPCiO. Od 1979 r. pismo II Obszaru Konfederacji Polski Niepodległej (KPN).

W **1977 r.** powstała w Poznaniu **Witrynka Literatów i Krytyków**. Istniała do 1980 r. Publikowała tomiki poetów i tłumaczy, którzy zostali objęci zakazem druku, m.in. Stanisława Barańczaka, Ryszarda Krynickiego, Leszka Szarugi. Jej pozycje miały charakter bibliofilski.

W **1977 r.** powstało w Warszawie **Wydawnictwo Polskie** powiązane z grupowaniami niepodległościowymi, np. ze Społecznym Instytutem Pamięci Józefa Piłsudskiego, Komitetem Katyńskim, a od 1979 r. głównie z KPN. Wydawnictwo istniało do 1989 r. Wydawało pisma KPN „**Droga**”. Opublikowało pierwsze książki i dokumenty polityczne L. Moczulskiego, w tym „**Rewolucję bez rewolucji**” oraz „**Zarys historii PRL**”.

1939-1945" (jako Natalia Naruszewicz). Wydało też: „Katyń” Jana Abramskiego i Ryszarda Żywieckiego i „Bez ostatniego rozdziału” Władysława Andersa.

„Latający Uniwersytet” – powstał w październiku 1977 r., z inicjatywy działaczy KOR. 22 stycznia 1978 r. został przekształcony w Towarzystwo Kursów Naukowych. Wśród działaczy i wykładowców towarzystwa byli: A. Michnik, B. Cywiński, Władysław Bartoszewski, Tadeusz Kowalik, Jerzy Jedlicki, Tomasz Burek, Andrzej Tyszka, Jan Kielanowski, Stefan Amsterdamski, J. Kuroń, Wiktor Woroszyński, Marcin Król, Andrzej Drawicz. Wykłady TKN drukowane były jako książki i broszury przez NOWą.

5 stycznia 1978 roku powstała w Gdańsku Niezależna Grupa Polityczna jako organizacja i wydawnictwo. 5 stycznia ukazał się pierwszy numer „Biuletynu Niezależnej Grupy Politycznej”. Od numeru trzeciego biuletynu NGP wydawało, powstałe w lipcu 1978 r., Wydawnictwo Niezależnej Grupy Politycznej. Publikacje wydawnictwa miały głównie charakter informacyjny, ale też wydano m.in. Romana Dmowskiego „Kościół, Naród i Państwo”, Gdańsk 1979 r. Ostatnią publikacją (wydawnictwa o wymienionej nazwie) był „Stan Wojenny w Polsce”. Książki i biuletyn wydawany był na własnej maszynie typograficznej. Twórcą NGP był Mariusz Urban.

22 stycznia 1978 roku ukazał się pierwszy numer nieregularnego pisma satyrycznego „Organ”, wydanego w Warszawie przez Niewątpliwe Wydawnictwo. Było to pierwsze pozacenzuralne pismo satyryczne. Numer liczył 8 stron maszynopisu. Pismo zaopatrzone w motto: „Śmiejmy się, bo nie wiadomo, czy ustrój (PRL) potrwa jeszcze trzy miesiące”. Prawdopodobnie wydano tylko jeden numer.

W styczniu 1978 roku ukazał się pierwszy numer biuletynu SKS we Wrocławiu „Podaj dalej”. Było to pierwsze pismo wrocławskiej opozycji politycznej. Wychodziło do 1980 r. Od numeru 10 (połowa 1979 r.) biuletyn zaczęto drukować razem z „Akademickim Pismem Informacyjnym” (1979-80), w którym zamieszczano przede wszystkim publicystykę.

5 kwietnia 1978 roku ukazało się w Warszawie pismo Polskiego Komitetu Obrony Życia Rodziny i Narodu „Samoobrona Polska”. Do 1981 r. wydano 16 numerów.

W maju 1978 roku ukazał się pierwszy i jedyny numer wrocławskiego „Zgrzytu”, sygnowanego przez Wydawnictwo Studentów Wrocławia (WSW).

W lipcu 1978 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer nieregularnego kwartalnika politycznego „Krytyka”, wydawanego w środowisku KOR-u. Pierwotnie redagowane przez S. Blumsztajna i J. Kuroń. Pisali w nim m.in. Stanisław Barańczak, Konrad Bieliński, Stefan Starczewski, Vaclav Havel, Jan Lityński, Jan Walc, Robert Mroziewicz. Do 1981 roku wyszło 9 numerów. Pismo było przedrukowywane w Londynie.

W lipcu 1978 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer pisma ROPCio, a następnie KPN - „Droga”. Wydawcą było Wydawnictwo Polskie. Do wprowadzenia stanu wojennego ukazało się 11 numerów. Redaktorem był L. Moczulski.

Komitety Założycielskie Wolnych Związków Zawodowych – powstały niezależnie od siebie w Katowicach (w marcu 1978 r.), w Gdańsku (29 kwietnia 1978 r.) oraz Szczecinie (11 października 1979 r.). Liderem Komitetu katowickiego był Kazimierz Świtoń. W Gdańsku podpisano Deklarację WZZ Wybrzeża. Inspiratorem WZZ był B.

Borusewicz, a założycielami **Andrzej Gwiazda, Antoni Sokolowski i Krzysztof Wyszkowski**. W skład WZZ Wybrzeża wchodzili też: **Andrzej Bulc, Edwin Myszk** (agent SB), **Joanna Duda-Gwiazda, Lech Wałęsa, Maryla Płońska, Alina Pieńkowska, Anna Walentynowicz, Andrzej Kołodziej i Bogdan Lis**. W Szczecinie założono WZZ Pomorza Zachodniego.

1 sierpnia 1978 roku ukazał się w Gdańsku pierwszy numer „Robotnika Wybrzeża”. Był to organ Komitetu Założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża. Wychodził do 1980 r. Pismo związane z KOR i RMP. Pismo było redagowane, między innymi przez **B. Borusewicza i J. Duda-Gwiazdę**.

W sierpniu 1978 roku ukazał się w Łodzi pierwszy numer „**Ruchu Związkowego - biuletynu**”, z podtytułem: „Pismo poświęcone odrodzeniu wolnego ruchu zawodowego w Polsce”. Wydawcą był Komitet Założycielski Wolnych Związków Zawodowych w Katowicach (powstał 23 lutego 1978 r.). Zarówno pismo, jak i WZZ związane były z ROPCiO. Kolegium redakcyjne tworzyli **Roman Kćiuszek, Kazimierz Świłoń i Jan Zapolnik**.

We wrześniu 1978 roku w Zbroszy Dużej ukazał się pierwszy numer pisma „**Niezależny Ruch Chłopski**”. Pismo związane z Komitetem Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej, powstałym 9 września 1978 r. Do 1979 r. wydano 4 numery. W 1979 r. jego miejsce zajęła ogólnopolska „Placówka”. (W Zbroszy Dużej ukazywał się także „**Biuletyn Informacyjny Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej**”).

Komitet Samoobrony Chłopskiej Ziemi Lubelskiej – pierwsza organizacja chłopska, powołana w czasie zebrania wiejskiego we wsi Ostrówek w dniu **8 maja 1978 r.** poświęconego formom samoobrony chłopskiej.

W sierpniu 1978 roku powstała **Krakowska Oficyna Studentów (KOS)**. Pierwsze książki: „Sztuczne oddychanie” Stanisława Barańczaka, „Dziennik węgierski” Wiktora Woroszyńskiego. Z KOS w 1981 r. wyodrębniło się **Wydawnictwo ABC** (w 1981 r. oba wydawnictwa istniały równolegle, KOS jako **Wydawnictwo KOS**).

16 października 1978 roku ukazał się pierwszy numer pisma „**Rejestr Wniosków i Inicjatyw**” wydawany w Warszawie przez powstałą w Łodzi 17 września 1978 r. Radę Zespołów Inicjatywy Obywatelskiej (ZINO), grupującą część uczestników ROPCiO. W piśmie oświadczenia i inne dokumenty Rady oraz ROPCiO. Prawdopodobnie ukazał się tylko jeden numer.

W listopadzie 1978 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer „**Zeszytów Towarzystwa Kursów Naukowych**”: „Język propagandy” (w oprac. S. Amsterdamskiego, Aldony Jawlowskiej, T. Kowalika). Wydanie to związane jest z powstaniem wydawnictwa **NOWA 2**. Istniało do grudnia 1982 r., publikując zeszyty i broszury TKN.

W grudniu 1978 roku we wsi Lisewo ukazał się pierwszy numer miesięcznika wydawanego przez **Tymczasowy Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników** (powołany 10 września 1978 roku) pt. „**Rolnik Niezależny**”. Pismo wydawano do 1980 r.

W 1978 r. w Warszawie powstało **Wydawnictwo Archiwum**, istniejące do 1980 r. Opublikowało ok. 15 książek i broszur, głównie były to publikacje wzięte z wydawnictw oficjalnych, których druk w późniejszych latach uniemożliwiała cenzura, m.in.: „Dziennik

węgierski" Wiktora Woroszyńskiego, zakazane przez cenzurę wiersze Władysława Broniewskiego, przedmowę napisaną przez Andrzeja Szczypiorskiego do „Rozmów z katem” Kazimierza Moczarskiego. W sytuacjach nadzwyczajnych drukowało również pisma: „Głos”, „Bratniak”, „Opinia”.

W 1978 r. powstała **Niezależna Spółdzielnia Wydawnicza 1**. Utworzono ją w ramach Niezależnej Oficyny Wydawniczej NOWA. W tym samym roku oddzieliła się od NOWEJ. Publikowała książki i broszury (ok. 20 pozycji), m.in. tajny referat Nikity Chruszczowa wygłoszony na XX Zjeździe KPZR „O kulcie jednostki i jego następstwach”, „Jeden dzień Iwana Denisowicza” oraz „Opowiadania” Aleksandra Sołżenicyna, które były ostatnią pozycją wydawniczą NSW 1 (grudzień 1981).

W 1978 r. wiosną ukazał się pierwszy numer pisma krakowskiego SKS „Sygnał”. Do listopada 1979 r. wydano 8 numerów. Było to pismo nieregularne, nie ukazywało się w wakacje.

W 1978 r. latem powstało w Gdańsku **Wydawnictwo KLIN**, powiązane ze środowiskiem KOR i WZZ. Drukowało książki na tzw. dojsciach (nielegalnie w państwowej drukarni). Głównym autorem publikowanym przez KLIN był Witold Gombrowicz. Wydano m.in. jego „Dzienniki”, „Rozmowy z Dominikiem de Roux”, „Pornografię”, „Kosmos”. KLIN publikował także m.in. wiersze Czesława Miłosza. Wydał też kilka numerów „Res Publiki”, pisma młodzieży licealnej z Gdańska „Zjadacz Radia”, współpracował z NOWĄ, Wydawnictwem GŁOS i NOWĄ 2, wydając wspólnie kilka książek. Publikował także serię „Biblioteka WZZ”. Wydawnictwo przyjmowało różne nazwy: **Europa, Oficyna Narodowa, Podziemne Warsztaty Wydawnicze, S.O.S., Punk**. W 1980 r. z Wydawnictwa KLIN wyłoniło się nowe wydawnictwo: **Litery**.

W listopadzie 1978 roku powołano do życia **Konwersatorium "Doświadczenie i Przyszłość"** – zespół dyskusyjny. Najważniejszym ciałem Konwersatorium był **Zespół Usługowy**, w skład którego wchodził między innymi: **Stefan Bratkowski, Kazimierz Dzięwanowski, Jan Malanowski, Klemens Szaniawski, Andrzej Wielowiejski, Andrzej Zakrzewski, Witold Zalewski**.

W styczniu 1979 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer pisma „Przegląd”. Wydawcą było Wydawnictwo im. Konstytucji 3 Maja. Do wprowadzenia stanu wojennego opublikowano 7 numerów. Pismo zawierało przedruki z prasy zagranicznej.

Niezależny Uniwersytet Ludowy – powołany 27 stycznia 1979 r. z inicjatywy Tymczasowego Komitetu Niezależnego Związku Zawodowego Rolników. Wykłady prowadzili ludzie związani z TKN, między innymi, **A. Michnik i Z. Romaszewski**.

W styczniu 1979 roku ukazał się w Krakowie pierwszy numer dwumiesięcznika „Merkuryusz Krakowski i Światowy” drukowany przez **Prywatną Inicjatywę Społeczną**. Pismo wychodziło do 1980 roku (ukazało się 9 numerów).

14 lutego 1979 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer pisma „Rzeczpospolita” – wydawanego przez **Komitet Porozumienia na Rzecz Samostanowienia Narodu** (założony 10 lutego 1979 r. z inicjatywy W. Ziemińskiego). Deklarację założycielską podpisali, między innymi, **Antoni Pajdak i M. Piłka**. Pismo wychodziło do 1981 r., miało charakter przede wszystkim informacyjny.

25 lutego 1979 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer pisma związanego z ROPCiO (od 1 września 1979 r. pismo KPN) „**Gazeta Polska**”. Wydawcą było Wydawnictwo Polskie.

W lutym 1979 roku powstało podziemne wydawnictwo **Biblioteka Historyczna i Literacka (BHIL)**, które wydawało m.in. śpiewniki pieśni patriotycznych, tu też ukazały się fragmenty tajnego referatu Nikity Chruszczowa z 1956 r. oraz „Na probostwie w Wyszkowku” Stefana Żeromskiego (pierwsza publikacja wydawnictwa), oraz wiersze i powieści Czesława Miłosza. Założyciele wydawnictwa związani byli z Komitetem Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu. Wydawnictwo używało różnych nazw, także **Biblioteka Literacka i Historyczna, Biblioteka Historyczna, Biblioteka Literacka**.

W marcu 1979 roku ukazał się kwartalnik „**Res Publica**” redagowany przez Marcina Króla, wychodzący w latach 1979-1981. Wśród autorów pisma byli m.in.: Stefan Kisielewski, Andrzej Micewski, Wojciech Karpiński, ks. Józef Tischner, Małgorzata Dziewulska, Jacek Woźniakowski.

W kwietniu 1979 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer „**Placówki**”. Pismo powstało z inicjatywy Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Grójeckiej. Było kontynuacją „**Niezależnego Ruchu Chłopskiego**”. Wychodziło do roku 1980. Redagowały osoby związane z KOR.

1 czerwca 1979 roku ukazał się pierwszy numer pisma ROPCiO „**Wolne Słowo**”. Było to pismo o zasięgu lokalnym – Kalisz, Wrocław, Zduńska Wola. Ukazywało się do 1980 r., wydano 30 numerów. Zawierało informacje bieżące oraz publicystykę. Propagowało organizowanie wolnych związków zawodowych.

W czerwcu 1979 roku ukazał się w Łodzi pierwszy numer kwartalnika społeczno-politycznego „**Aspekt**”. Redagowali uczestnicy ROPCiO. Wydawcą było Wydawnictwo im. Konstytucji 3 Maja. Pismo wychodziło w latach 1979-1981. Dominowała w nim publicystyka społeczna.

W czerwcu 1979 roku ukazał się pierwszy numer wrocławskiego „**Biuletynu Dolnośląskiego**”. Było to pismo Klubu Samoobrony Społecznej. Wychodziło do 1989 roku. Pierwszym wydawcą była **Niezależna Spółdzielnia Wydawnicza Wyzwolenie**. Redaktorem pisma był **Kornel Morawski**.

W czerwcu 1979 roku ukazał się w Warszawie pierwszy numer „niezależnego pisma młodzieży szkolnej” - „**Uczeń Polski**”. Redakcję tworzyli uczniowie szkół średnich związani ze środowiskiem „**Bratniaka**”. Pismo wydawało Wydawnictwo Młoda Polska. Wychodziło do 1988 roku.

W czerwcu 1979 roku ukazał się pierwszy numer katolickiego pisma „**Krzyż Nowohucki**” Chrześcijańskiej Wspólnoty Ludzi Pracy w Krakowie, założonej 28 kwietnia 1979 r. Pismo wydawane w latach 1979-1981. Obok pisma istniało **Wydawnictwo Krzyża Nowohuckiego**, które było wydawcą m.in. publikacji krakowskiego Instytutu Katyńskiego.

W 1979 r. ukazał się pierwszy numer „**Biuletynu Katyńskiego**” wydawanego przez Instytut Katyński (powstały w Krakowie w 1978 r.). W latach 1979-1981 wydano 28 numerów.

W sierpniu 1979 roku ukazał się we Wrocławiu pierwszy numer pisma społeczno-kulturalnego „**Tematy**” (pismo o charakterze lewicowym). Wychodziło do 1981 roku, wydano trzy numery. Wydawcą była **Studencka Oficyna Wydawnicza**. W piśmie przeważały artykuły o literaturze, były też teksty poświęcone wyższym uczelniom, historii najnowszej ZSRR, publicystyka o charakterze socjologicznym, politycznym.

18 sierpnia 1979 roku przyjęto deklarację ideową **Ruchu Młodej Polski** – organizacji powstałej z inicjatywy młodych działaczy ROPCiO i SKS. Podpisali ją między innymi, **Jacek Bartyzel, Grzegorz Grzelak, Maciej Grzywaczewski, Aleksander Hall, Marek Jurek, Dariusz Kobzdej, Arkadiusz Rybicki, Bożena Rybicka, Mirosław Rybicki, Jan Samsonowicz, Andrzej Słomiński.**

1 września 1979 roku powołana została **Konfederacja Polski Niepodległej** – pierwsza nielegalna partia polityczna. Twórcami byli dawniejsi działacze i członkowie ROPCiO: między innymi, **Krzysztof Gąsiorowski, Adam Macedoński, Leszek Moczulski, Romuald Szeremietiew, Andrzej Ostoja-Owsiany.** Biura Informacyjne KPN, na wzór biur ROPCiO powstawały od 10 października 1979 r.

Na początku 1979 roku powstało w Warszawie wydawnictwo **Officyna Liberalów** (występowała także nazwa **Oficyna Liberalów**). Wydawnictwo najszerzą działalność prowadziło między 1980 a 1989 r., wydało kilkadziesiąt pozycji książkowych, w tym ponad trzydzieści broszur serii „**Biblioteczka laureatów Nobla**”. Twórcą OL był **Janusz Korwin-Mike.**

W 1979 r. we Wrocławiu Niezależny Zespół Współpracy Naukowej wydał pismo „**Refleksje**” oraz „**Wiadomości Naukowe**” (prawdopodobnie ukazał się tylko jeden numer). „**Refleksje**” ukazywały się w latach 1979-1980.

W 1979 r. ukazał się pierwszy numer pisma „**Wolny Polak**”, był to organ utworzonego w tym samym roku **Ruchu Chrześcijańsko-Społecznego**. Pismo wychodziło do 1981 r.

W 1979 r. powstało **Wydawnictwo Zjednoczenie i Niepodległość**. Istniało do 1984 r. Miało charakter niepodległościowy. Publikowało m.in. książki na tematy Katynia, pieśni z obozów internowania „**Oto jest wolności śpiew**” A. Melaka, „**Dzieje rodziny Korzeniewskich**” Melchiora Wańkowicza. Wydawnictwo drukowało też wiele plakatów i druków ulotnych.

17 stycznia 1980 roku utworzona została **Komisja Helsińska** z inicjatywy działaczy KOR-u: **L. Cohna, E. Lipińskiego, Z. Romaszewskiego i A. Steinsbergowej.** Efektem prac Komisji był „**Raport Madrycki**” wydany w początkach 1980 roku w formie książki. W pracach nad publikacją uczestniczyli, między innymi członkowie KOR oraz **Jan Olszewski, Władysław Siła-Nowicki, Jacek Taylor.**

W marcu 1980 roku ukazał się pierwszy i jedyny (przed Sierpniem '80) numer pisma powstałego w 1979 r. Komitetu Założycielskiego Wolnych Związków Zawodowych Pomorza Szczecińskiego „**Robotnik Szczeciński**”.

Klub Dyskusyjny im. Konstytucji 3 Maja – powołany został przez **Lecha Bądkowskiego i Aleksandra Halla** w lipcu 1980 r.

16 sierpnia 1980 roku ukazał się pierwszy numer „**Strajkowego Biuletynu Informacyjnego**” drukowanego w Stoczni Gdynia. Do 27 sierpnia wydano 9 numerów.

Biuletyn liczył jedną lub dwie strony, wydawany był różnymi technikami, zawierał dokumenty Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego (MKS) z siedzibą w Stoczni Gdańskiej.

23 sierpnia 1980 roku ukazał się pierwszy numer „Strajkowego Biuletynu Informacyjnego Solidarność” jako organu MKS w Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Pismo miało charakter informacyjny. Ukazywało się w zasadzie codziennie (czasem ukazywały się dwa numery, raz nie ukazał się żaden) do końca strajku. Wydano 14 numerów, w tym numer specjalny z 31 sierpnia, a nakład osiągał 80 tys. egzemplarzy.

Mirosław A. Supruniuk

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W TORUNIU

październik 2005 roku

Wystawa przygotowana przez

M. A. Supruniuka, M. Ostrowską, J. Szewczak, A. Zielińskiego.

